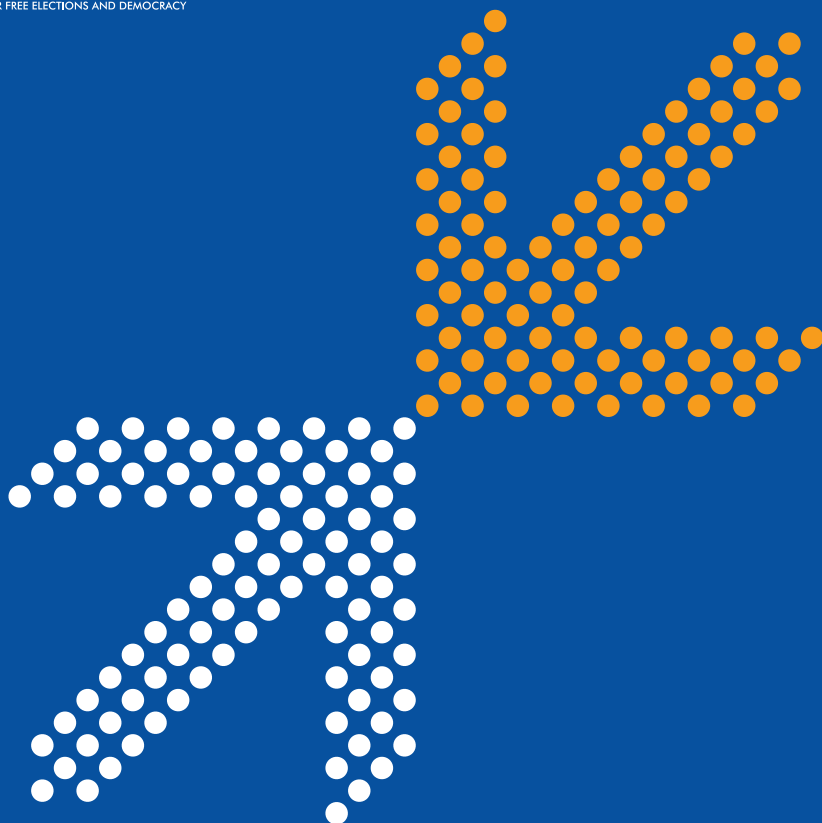

**Razumeti uzroke,
kreirati budućnost:**

**U susret pomirenju
na jugu Srbije**

Sadržaj

1 / Uvod — 3

2 / Metodologija i opis uzorka — 4

3 / Sažetak — 5

4 / Kvalitet života, percepcija budućnosti i bezbednosti
u Preševu i Bujanovcu — 7

5 / Pojava i uzroci međunacionalnih incidenata — 10

6 / Poverenje u institucije — 16

7 / Percepcija ratnih sukoba, suočavanje sa prošlošću i
uloga pravosudnih institucija — 19

CENTAR ZA SLOBODNE IZBORE I DEMOKRATIJU
CENTER FOR FREE ELECTIONS AND DEMOCRACY

Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID)

Dositejeva 8

Telefon: 011/407 56 05

e-mail: cesid@cesid.rs

Zvanična prezentacija: www.cesid.rs

FB/TW: CeSIDBeograd

Mart 2025. godine

Centar za slobodne izbore i demokratiju realizuje projekat „Razumeti uzroke, kreirati budućnost: U susret pomirenju na jugu Srbije“, sa ciljem unapređenja procesa pomirenja kroz programe saradnje i ekspertske aktivnosti. Jedna od ključnih aktivnosti u okviru ovog projekta jeste izrada istraživačkog izveštaja koji se bavi percepcijom mladih o demokratiji, demokratskim vrednostima i tranzicionoj pravdi. Izveštaj, koji se nalazi u nastavku, zasniva se na detaljnoj analizi podataka prikupljenih putem reprezentativnog uzorka od 300 mladih ljudi svih nacionalnosti u opštinama Preševo i Bujanovac.

Cilj ovog istraživanja je da pruži uvid u stavove mladih prema temama međunarodnog pomirenja, kvalitetu života, bezbednosti, i poverenju u institucije Republike Srbije. Posebnu pažnju izveštaj posvećuje izazovima sa kojima se suočava proces pomirenja između albanske i srpske zajednice na jugu Srbije, uzimajući u obzir istorijske okolnosti koje su dovele do oružanih sukoba, kao i specifičnosti multietničkog sastava ovih opština. Takođe, izveštaj ukazuje na važnost efikasne implementacije tranzicione pravde u procesu pomirenja, kao i na prepreke poput nedostatka poverenja, kulturnih i jezičkih barijera i neefikasnih mehanizama za rešavanje otvorenih pitanja.

Projekat „Razumeti uzroke, kreirati budućnost: U susret pomirenju na jugu Srbije“ se sprovodi uz podršku Kabineta ministra bez portfelja zaduženog za pomirenje, regionalnu saradnju i društvenu stabilnost.

2 / Metodologija i opis uzorka

Istraživanje realizovao	Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID)
Period istraživanja	Od 22. januara do 4. februara 2025. godine
Tip i veličina uzorka	300 mladih starosti od 15 do 30 godina u Preševu i Bujanovcu
Istraživačka tehnika	Licem u lice (F2F)
Istraživački instrument	Upitnik koji se sastojao od 38 varijabli

Polna struktura ispitanika: 39% žena, 61% muškaraca.

Starost ispitanika: 15 do 19 godina 32%; 20 do 25 godina 34%, 26 i više godina 34%

Obrazovna struktura ispitanika: bez škole/osnovna škola 4% ispitanika, škola za radnička zanimanja 9% ispitanika, srednja škola 46% ispitanika, viša škola/fakultet 19% ispitanika, učenik/student 22%.

Radni status: zaposlen u javnoj administraciji 9%, zaposlen kod privatnika 33%, preduzetnik 2%, nezaposlen/traži posao 21%, nezaposlen/ne traži posao (učenik, penzioner) 35%.

Mesto stanovanja: selo 49%, grad 51%

Nacionalnost: albanska 62%, srpska 30%, romska 7%

Opština: Preševo 33%, Bujanovac 67%.

Među mladima u regionu Preševa i Bujanovca preovladava nezadovoljstvo sopstvenim životom koje prouzrokuje i većinsku želju unutar ove populacije da napuste grad u kom žive, pa i samu Srbiju. Dominantna želja mladih koji su uzeli učešće u istraživanju jeste da svoj život nastave u nekoj od država Evropske unije.

Želja za životom u nekoj od država Evropske unije je posebno izražena među mladim Albancima, ali je ne treba zanemariti ni među pripadnicima druge dve velike etničke grupe na jugu Srbije – Srbima i Romima.

Osećanje nezadovoljstva sopstvenim životom kod ispitanika donekle kompenzuje vera i nada da će uskoro biti bolje, kao i jasno izražen optimizam koji generalno krasi mlađu populaciju ne samo u ovom regionu, već i u celoj Srbiji.

Nalazi ukazuju na to da su međuljudski odnosi u ove dve opštine načelno dobri, a da međunacionalnih incidenata skoro da i nema, pa je samim tim i osećaj bezbednosti veoma prisutan kod naših ispitanika. Ipak, nikako ne smemo zanemariti da se u istraživanju izdvojilo 40% mladih koji su generalno nezadovoljni stanjem ljudskih prava na lokalnom nivou. Ovo može biti i jedan od motiva koji vodi ka nezadovoljstvu kvalitetom života, osećaju diskriminisanosti i želji mladih ljudi da svoju budućnost grade na nekom drugom mestu. Neophodno je istaći da međunacionalne incidente u najvećoj meri primećuju mladi Romi, što može biti od izuzetne važnosti prilikom komunikacije sa ovom nacionalnom zajednicom.

Posebnu pažnju za kreiranje budućih odnosa na jugu Srbije treba obratiti na činjenicu da većina ispitanika priznaje da ima poznanike među drugim nacijama, ali da se ne druže intenzivno, što ukazuje na to da zajednice u ovom regionu često žive jedne pored drugih, a ne zajedno. Kategorija ispitanika koja je posebno ugrožena u ovoj situaciji, unutar kojih se članovi najmanje međusobno druže, su najmlađi ispitanici – oni koji imaju 15 do 19 godina i koji bi po prirodi stvari trebalo da imaju najviše međusobnog kontakta sa vršnjacima u svojoj lokalnoj sredini.

Etnička distanca koju mladi pokazuju je u najvećoj meri izražena prema Romima.

Više od polovine mladih koji su učestvovali u istraživanju ne žele Rome za komšije, što je alarmantan podatak. Sa druge strane, najveći stepen etničke distance prema Srbima i Albancima se oseća kada je reč o eventualnoj bračnoj zajednici prema kojoj ispitanici imaju određene zadržke.

Unapređenje međunacionalnih odnosa u svom okruženju mladi vide kroz poboljšanje ekonomske situacije u regionu, kao i kroz rešenja u oblasti obrazovanja – zajedničke škole i učenje jezika kojim govore njihovi vršnjaci iz drugih etničkih zajednica.

Međunacionalne odnose je moguće unaprediti i kroz povećanje poverenja u institucije koje oblikuju svakodnevni život mladih u ovom regionu. Ispitanici najmanje poverenja imaju prema instituciji predsednika Republike Srbije i Vladi Republike Srbije. Najveći stepen poverenja imaju prema verskim ustanovama i lokalnoj vlasti.

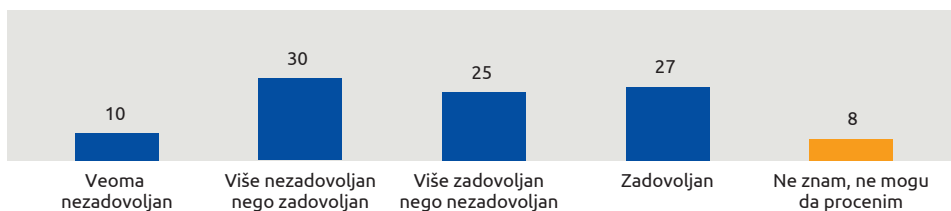
Povećanje poverenja u rad ovih institucija je moguće kroz njihov veći angažman na međunacionalnom pomirenju u državi. U ovom trenutku dve trećine anketiranih reklo je da institucije države Srbije uopšte ne rade i više ne rade nego što rade na međunacionalnom pomirenju u državi. Ovo je posebno važno jer zbirno čak 61 % mladih iz Preševa i Bujanovca smatra da je veoma važno i više važno nego nevažno rešiti zločine iz prošlosti zarad izgradnje bolje budućnosti, a više od polovine mladih iz Preševa i Bujanovca ne veruje u efikasnost pravosudnih institucija u Srbiji u procesuiranju ratnih zločina.

Veoma je malo samokritike među mladima u Preševu i Bujanovcu, bez obzira na naciju iz koje dolaze. Dve trećine ispitanika (66%) navelo je da narod kome pripadaju nije ništa loše učinio. Svaki deseti (10%) rekao je da je sve što je učinjeno bilo u samoodbrani. Po 9% navelo je da iako je učinjeno nešto loše, okolnosti su bile takve i da su zlodela njihovog naroda manja od zlodela drugih naroda. Stoga je neophodno raditi na tome da se građani ovog regiona, pa i cele Srbije upoznaju sa činjenicama koje bi im dale jasniju sliku o istorijskim događajima koji imaju dalekosežne posledice.

4 / Kvalitet života, percepcija budućnosti i bezbednosti u Preševu i Bujanovcu

Najveći udeo ispitanika (30%) navodi da je više nezadovoljan nego zadovoljan svojim životima. Svaki četvrti ispitanik navodi da je više zadovoljan nego nezadovoljan, dok 27% ispitanika navodi da su zadovoljni. Iznad proseka su zadovoljni ispitanici koji su završili škole za radnička zanimanja, učenici/studenti, preduzetnici, zaposleni u javnoj administraciji i stanovnici. Zanimljiv je i stav nacionalnih zajednica. Kod Roma i Srba je prisutnije zadovoljstvo – odgovor više zadovoljan nego nezadovoljan i zadovoljan bira zbirno 67% Roma i 75% Srba. S druge strane, većina Albanaca je navela više nezadovoljan nego zadovoljan i veoma nezadovoljan – zbirno 51% ispitanika. U proseku, ispitanici iz opštine Preševo su zadovoljniji od onih iz opštine Bujanovac (39% prema 19% ispitanika). S druge strane, svaki deseti ispitanik je naveo da je veoma nezadovoljan.

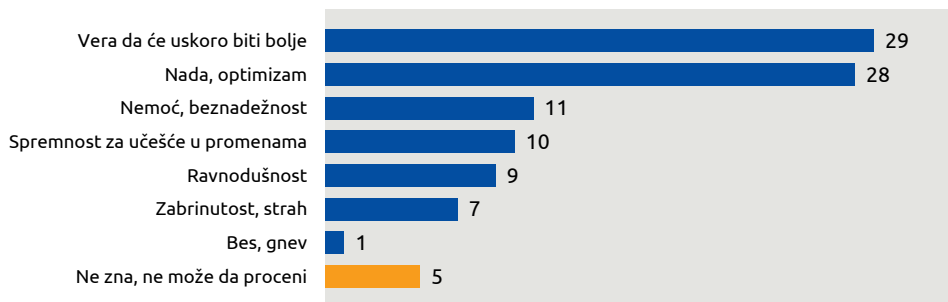
Grafikon 4.1 U kojoj meri ste zadovoljni svojim životom, u %

Ispitanici su upitani da izaberu najčešće raspoloženje koje se javlja kod njih. Najveći udeo ispitanika navodi da je to vera da će uskoro biti bolje – 29% ispitanika. Slično, 28% ispitanika navodi osećaje nade i optimizam. Svaki deseti ispitanik navodi spremnost za učešće u promenama. Nešto negativnija osećanja - nemoć i beznađežnost navodi 11% ispitanika, ravnodušnost 9% ispitanika, zabrinutost i strah 7% ispitanika i bes i gnev 1% ispitanika. Negativnija osećanja poput nemoći, zabrinutosti i drugih su iznad proseka zastupljena među pripadnicima romske i sprske nacionalne zajednice (ravnodušnost navodi svaki peti ispitanik).

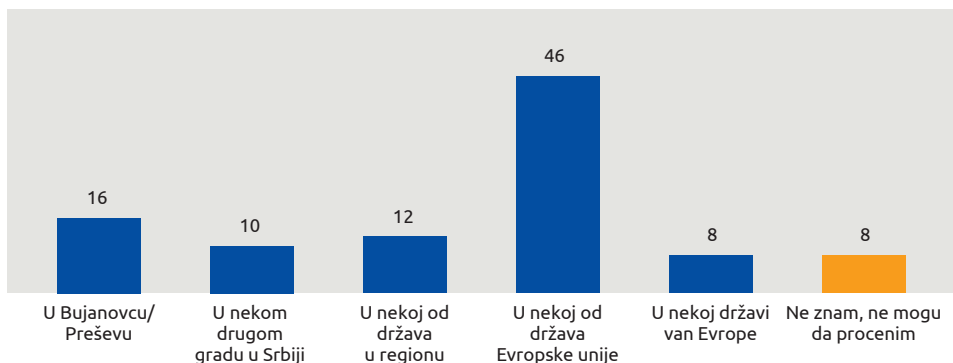
Vera da će biti bolje je nešto zastupljenija među Albancima – 34% ispitanika. Slično, vera da će uskoro biti bolje je zastupljenija u opštini Preševo (41%) u odnosu na opštinu Bujanovac (23%).

Grafikon 4.2 Koje od sledećih raspoloženja je najčešće kod Vas, u %

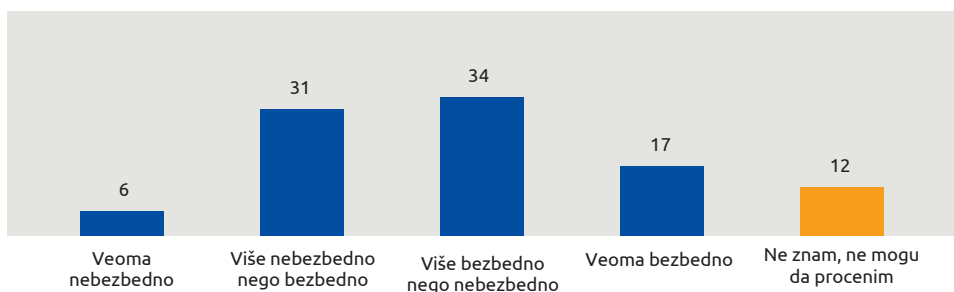
Najveći udeo ispitanika vidi svoj život u budućnosti u nekoj od država Evropske unije – 46% ispitanika. To je odgovor koji je dala i većina Albanaca – 56% ispitanika. Slično, taj odgovor su češće navodili ispitanici iz opštine Preševo – 60% ispitanika. Van države život zamišlja još 20% ispitanika, i to 12% u nekoj od država u regionu, a 8% u nekoj državi van Evrope. U Bujanovcu, odnosno Preševu, ostalo bi 16% ispitanika. Taj odgovor su iznad proseka birali pripadnici romske nacionalne zajednice – 24% ispitanika. Svoj život u nekom drugom gradu u Srbiji zamišlja svaki deseti ispitanik, dok je među Srbima taj udeo skoro tri puta veći – 28% ispitanika.

Grafikon 4.3 Gde vidite svoj život u budućnosti, u %

Većina ispitanika se smatra relativno bezbednim – 51% ispitanika, od čega 34% ispitanika navodi da se oseća više bezbedno nego nebezbedno, dok 17% navodi da se oseća veoma bezbedno. Iznad proseka se bezbedno osećaju učenici/ studenti, stanovnici gradova, preduzetnici, zaposleni u javnoj administraciji, kao i Romi i Srbi. Tako zbirno 78% Srba navodi da se oseća više bezbedno nego nebezbedno ili veoma bezbedno. Takođe, ispitanici iz opštine Preševo se osećaju bezbednije od onih u opštini Bujanovac – 31% ispitanika je navelo da se oseća veoma bezbedno naspram 10% ispitanika u Bujanovcu. S druge strane, 31% ispitanika navodi da se oseća više nebezbedno nego bezbedno, a 6% ispitanika se oseća veoma nebezbedno.

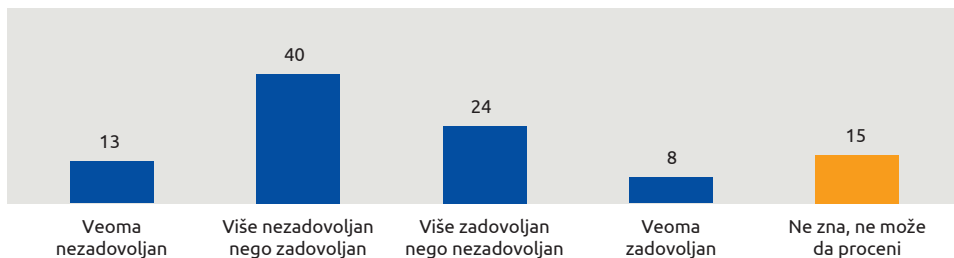
Grafikon 4.4 *Da li se osećate bezbedno u mestu u kom živite i ako da, u kojoj meri, u %*

5 / Pojava i uzroci međunacionalnih incidenata

Većina ispitanika (53%) ima osećaj nezadovoljstva prema stanju ljudskih prava u Bujanovcu i Preševu, od čega 40% navodi da je više nezadovoljno nego zadovoljno, a 13% da je veoma nezadovoljno. Iznad proseka su nezadovoljni Albanci – zbirno 65% njih. Skoro četvrtina ispitanika (24%) navodi da su više zadovoljni nego nezadovoljni stanjem ljudskih prava, dok je 8% ispitanika navelo da su veoma zadovoljni – zbirno 32%. Ukrštanjem sa demografskim podacima, uočava se da su iznad proseka generalno zadovoljni stanjem ljudskih prava u opštini ispitanici sa završenom radničkom srednjom školom (57%), stanovnici gradova (41%) i pripadnici romske (47%) i srpske (67%) nacionalne zajednice. S druge strane, 13% ispitanika navodi da su veoma nezadovoljni stanjem ljudskih prava u svojoj opštini.

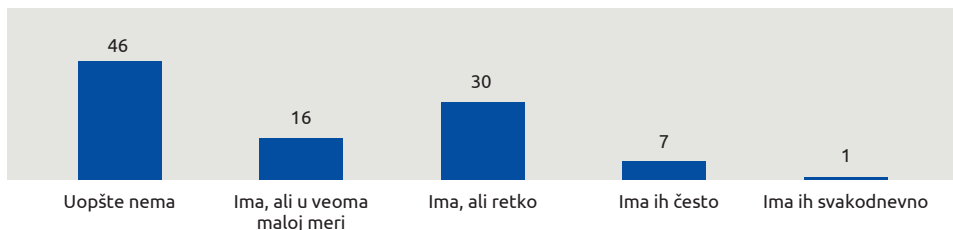
Grafikon 5.1 U kojoj meri ste zadovoljni stanjem ljudskih prava u Bujanovcu i Preševu, u %

Najveći udeo ispitanika je naveo da u kraju u kom žive uopšte nema međunacionalnih incidenata – 46% ispitanika. Ostatak ispitanika navodi da međunacionalni incidenti postoje, ali u različitoj meri. Tako 16% ispitanika navodi da ih ima, ali u veoma maloj meri, 30% navodi da ih ima, ali retko, 7% ispitanika navodi da ih ima često, dok svega 1% navodi da ih ima svakodnevno. Među ispitanicima koji su naveli da je bilo incidenata, iznad proseka su zastupljeni Romi – svaki treći navodi da ih ima često. Dok je u opštini Preševo 74% ispitanika izjavilo da nema

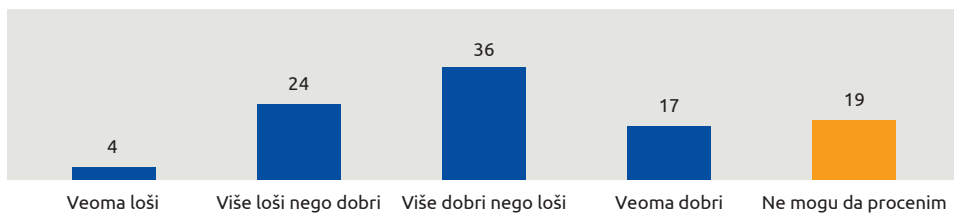
međunacionalnih incidenata, u Bujanovcu je to navelo 32% ispitanika. Među pojedincima koji su naveli da dešavaju međunacionalni incidenti, postoji različito uverenje o razlozima za takve incidente. Tako 27% ispitanika navodi diskriminaciju po nacionalnoj osnovi, a 24% stalne provokacije prema pripadnicima pojedinih naroda. Diskriminaciju po nacionalnoj osnovi iznad proseka navode Romi – 32% ispitanika. Stalne provokacije prema pripadnicima pojedinih naroda iznad proseka navode Srbi (33%) i Romi (32%), dok taj odgovor bira 7% Albanaca. U takvoj percepciji prednjače pripadnici romske nacionalne zajednice. Svaki peti ispitanik navodi kao razlog prethodne ratove i sukobe čije posledice još uvek traju. Kriminalne obračune u kojima učestvuju pripadnici različitih nacionalnosti kao razlog međunacionalnih sukoba navodi 15% ispitanika, zatim 7% ispitanika navodi loš položaj pripadnika pojedinih naroda, 1% lične interese sukobljenih strana.

Grafikon 5.2 Prema Vašem saznanju, da li u kraju u kome živite ima međunacionalnih incidenata. Ako ima, koliko često, u %

Više od trećine (36%) ispitanika je navelo da su međunacionalni odnosi u njihovom okruženju, gradu, ali i celom regionu više dobri nego loši. Suprotno, odnosno, da su odnosi više loši nego dobri, navodi 24% ispitanika. Međunacionalne odnose kao veoma dobre ocenjuje 17% ispitanika, dok ih 4% ispitanika vidi kao veoma loše. Ukrštanjem sa demografskim podacima, uočava se da su pozitivniju ocenu odnosa dali ženski ispitanici (46% ispitanici ih ocenjuje kao više dobro nego loše, dok 24% ih ocenjuje kao veoma dobre), kao i učenici i visoko obrazovani – po 50% ispitanika iz te dve kategorije odnose ocenjuju kao više dobre nego loše. Srbi i Romi imaju nešto pozitivniju percepciju međunacionalnih odnosa – zbirno 68% Srba i 57% Roma vidi te odnose kao više dobre nego loše ili veoma dobre, dok sa druge strane takvu percepciju gaji 44% Albanaca. Slično, 77% ispitanika iz opštine Preševo vidi odnose kao generalno pozitivne, dok ih u Bujanovcu kao takve vidi 39% ispitanika.

Grafikon 5.3 *Kako biste generalno ocenili međunacionalne odnose u Vašem okruženju, gradu u kom živite i celom regionu?, u %*

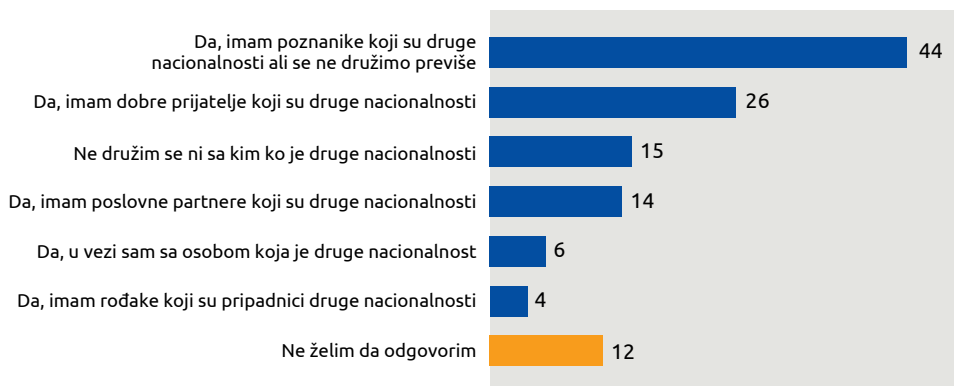
Ispitanici su takođe upitani koji je ključni razlog zbog koga međunacionalni odnosi u njihovom okruženju nisu bolji. Najčešće izabran odgovor je da je u pitanju diskriminacija po nacionalnoj osnovi, koji je naveo 21% ispitanika. Albanci su u nešto većoj meri birali ovaj odgovor u odnosu na Srbe i Rome. Zatim, sukobe iz prošlosti koji su još uvek aktuelni navodi 17% ispitanika, nepoznavanje jezika i nepoverenje između pripadnika različitih naroda navodi po 13% ispitanika, političke sukobe koji prerastaju u nacionalne 12% ispitanika, a odrastanje u izolovanim nacionalnim zajednicama, bez međusobnog kontakta navodi 11% ispitanika. Nepoverenje između pripadnika različitih naroda su kao odgovor češće navodili ispitanici iz opštine Preševo 29%, dok je u opštini Bujanovac najčešće naveden odgovor sukobi iz prošlosti koji su još uvek aktuelni – 23% ispitanika. Tek 1% ispitanika navodi da je ključan razlog zašto međunacionalni odnosi nisu bolji politički sukobi između različitih država.

Grafikon 5.4 *Koji je ključni razlog zbog koga međunacionalni odnosi u Vašem okruženju nisu bolji?, u %*

Ispitanici su upitani da označe stepen i kvalitet odnosa sa osobama drugih nacionalnosti. Najveći udeo ispitanika (44%) navodi da ima poznanike druge nacionalnosti, ali da se ne druže previše. Zatim, 26% ispitanika navodi da ima dobre prijatelje koji su druge nacionalnosti. Poslovne partnere druge nacionalnosti ima 14% ispitanika, gde su natprosečno odgovor birali pripadnici srpske nacionalne zajednice – svaki treći. Osobe druge nacionalnosti u porodičnom okruženju ima ukupno 10% ispitanika, od čega 6% navodi da su u vezi sa osobom druge nacionalnosti, dok 4% navodi da ima rođake druge nacionalnosti. S druge strane, 15% ispitanika navodi da se ne druži ni sa kim ko je druge nacionalnosti. Ukrštanjem sa demografskim podacima, uočava se da se iznad proseka sa drugim nacionalnostima ne druže ispitanici u kategoriji 15-19 godina – 27% njih.

Grafikon 5.5. *Da li Vi lično imate komunikaciju sa osobama druge nacionalnosti, i ako da u kakvim ste odnosima (moguće više odgovora), u %*

Poseban skup pitanja se bavio merenjem etničke distance. Ispitanici su odgovarali na da li i koliko su spremni da im pripadnici drugih nacionalnih zajednica budu deo šireg ili užeg okruženja. Merenje je rađeno na tri najbrojnije nacionalne zajednice u opštinama Bujanovac i Preševo – romskoj, albanskoj i srpskoj. Romska nacionalna zajednica je jedina za čije su pripadnike ispitanici većinski naveli da ne bi želeli da im budu komšije – 51% ispitanika. Natpolovično se ispitanici protive i da im Romi budu vaspitači njihovoj deci (66%), da se druže i posećuju sa Romima (52%), da im Rom bude šef (59%) i da budu u braku sa Romom ili oni ili njihova deca (83%). U svim ovima aspektima, Albanci izražavaju viši stepen protivljenja suživotu sa Romima. Primera radi, svi ispitanici Albanci se protive braku ili njih ili njihove dece sa Romima. Ispitanici se jedino ne protive da im pripadnik romske nacionalne zajednice bude saradnik na poslu – 62% ispitanika je to navelo kao odgovor. Kada je u pitanju odnos prema pripadnicima albanske nacionalne zajednice, najveće protivljenje se javlja u polju bračne zajednice, gde

se 21% ispitanika protivi bračnoj zajednici sebe ili svoje dece sa Albancima. Kada se ukrsti sa demografskim podacima, vidi se viši stepen protivljenja brakovima sa Albancima od strane Srba – 63% ispitanika. U svim drugim pitanjima, udeo onih koji se protive određenom stepenu suživota sa Albancima je ispod 20% ispitanika. Slično kao i u pitanju brakova, uočljiv je viši stepen protivljenja Srba. Kada su u pitanju pripadnici srpske nacionalne zajednice, jedino natpolovično protivljenje ispitanika javlja se u polju bračne zajednice ispitanika i/ili njihove dece – 67% ispitanika. U vezi ostalih pitanja, ispitanici su izrazili natpolovičan nedostatak protivljenja – da Srbin bude komšija (63%), da Srbin bude saradnik na poslu (82%), vaspitač deci (56%), da se sa Srbinom druže i posećuju (60%) i da pripadnik srpske nacionalne zajednice bude šef (71%). Kada su u pitanju Srbi, Albanci su izrazili naročit stepen distance, i iznad proseka se protivili suživotu u svim pitanjima izuzev Srbina kao saradnika na poslu. Primera radi, gotovo svi Albanci su protiv bračne zajednice sa Srbima – 97% ispitanika. Ukrštanjem sa demografskim podacima, uočava se da se žene i stanovnici gradova iznad proseka manje protive da im pripadnici druge nacionalne zajednice budu u daljem ili bližem okruženju.

Tabela 5.1 Da li biste imali nešto protiv da neki od pripadnika sledećih grupa..., u %

	...da Vam bude komšija		...da Vam bude saradnik na poslu		... da bude vaspitač Vašoj deci		... da se družite i posećujete		...da Vam bude šef		...da budete u braku Vi ili Vaša deca	
	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne
Romi	51	49	38	62	66	34	52	48	59	41	83	17
Albanci	16	84	16	84	18	82	13	87	16	84	21	79
Srbi	37	63	18	82	44	56	40	60	29	71	67	33

Ispitanici su upitani šta je neophodno uraditi u regionu u kojem žive kako bi se unapredili međunacionalni odnosi. Ekonomska rešenja zauzimaju najveći udeo - svaki četvrti ispitanik navodi da je potrebno dati podršku i subvencije međunacionalnim poslovnim udruženjima koja bi unapredila poslovnu saradnju, dok svaki peti misli da je potrebno podstaći ekonomsku saradnju sa kompanijama sa Juge Srbije i regionalnim kompanijama – ukupno 45% ispitanika. Ekonomska rešenja su popularnija među ispitanicima u opštini Bujanovac, gde ih je 60% ispitanika navelo kao rešenja, dok je u opštini Preševo tu učinilo tek 17% ispitanika. Organizovanje naučnih, sportskih i kulturnih događaja koji bi zbližili narode u ovom regionu kao rešenje vidi 15% ispitanika. Promene u polju obrazovanja zbirno navodi 24% ispitanika, od čega 13% smatra da je potrebno uvesti zajedničke škole za pripadnike svih naroda koji žive u ovom regionu, dok 11% smatra da je potrebno uvesti obavezu da se u svim školama uče jezici i ostalih naroda, kako bi se unapredila međusobna komunikacija. Obavezu učenja jezika drugih naroda iznad proseka podržavaju Srbi i Romi (20%, odnosno 19% ispitanika). Konačno, svaki dvadeseti ispitanik smatra da je potrebno razgovarati o prošlosti i posledicama koje je imala za ovaj region.

Grafikon 5.5 Prema Vašem mišljenju, šta je neophodno uraditi u regionu u kom živite kako biste unapredili međunacionalne odnose, u %

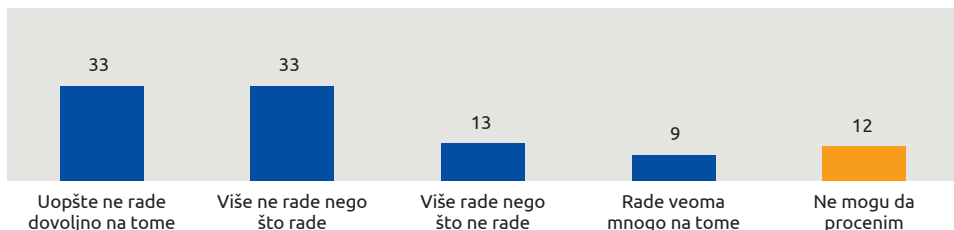

6 / Poverenje u institucije

U ovom poglavlju analiziran je stepen poverenja koje mladi stanovnici Preševa i Bujanovca imaju prema određenim institucijama, kao i šta misle o tome da li institucije čine dovoljno na međunacionalnom pomirenju u državi.

Dve trećine anketiranih reklo je da institucije države Srbije uopšte ne rade i više ne rade nego što rade na međunacionalnom pomirenju u državi. Onih koji smatraju da više rade nego što ne rade ima 13%, dok gotovo svaki jedanaesti anketirani (9%) smatra da institucije države Srbije rade veoma mnogo na međunacionalnom pomirenju u državi. Da ne mogu da procene kakva je uloga institucija na tom aspektu, navelo je 12% ispitanika.

Grafikon 6.1 *Da li smatrate da institucije države Srbije čine dovoljno na međunacionalnom pomirenju u državi? u %*

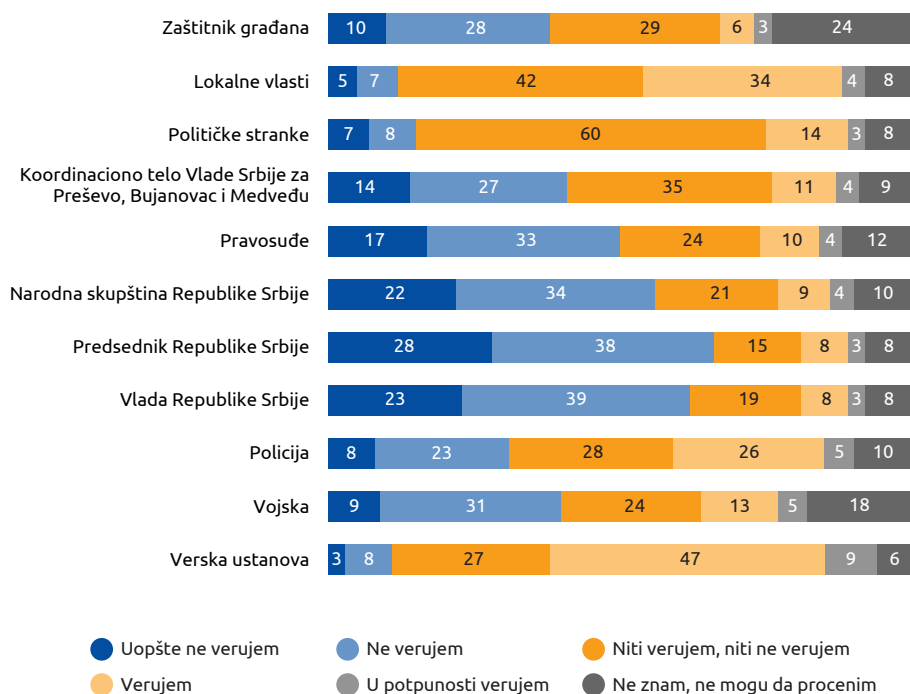

Pripadnici albanske manjine iznad proseka su navodili da institucije države Srbije ne rade i više ne rade nego što rade na međunacionalnom pomirenju u državi. Srbi su iznad proseka iznosili stav da institucije više rade nego ne i da veoma mnogo rade na međunacionalnom pomirenju.

Ispitanici najmanje poverenja imaju prema instituciji predsednika Republike Srbije i Vladi Republike Srbije. Najveći stepen poverenja imaju prema verskim ustanovama i lokalnoj vlasti. Podaci na grafikonu ispod pokazuju da više od polovine mladih (56%) u Preševu i Bujanovcu veruje i u potpunosti veruje verskoj ustanovi. Po stepenu poverenja izdvojile su se lokalne vlasti, za koje je 38% mladih

rekli da im veruje i u potpunosti veruje. Prema stepenu nepoverenja izdvojio se odgovor dve trećine anketiranih (66%) koji su rekli da ne veruju predsedniku Republike Srbije, dok je 62% njih navelo da ne veruje Vladi Srbije. Prema većem stepenu nepoverenja nego poverenja izdvojili su se i Narodna skupština, pravosuđe i Koordinaciono telo Vlade Srbije za Preševo, Bujanovac i Medveđu. Institucije koje su se izdvojile prema neutralnom sentimentu kod anketiranih (odgovor „niti verujem niti ne verujem“) su političke stranke i lokalna vlast.

Grafikon 6.2 Ocenite u kojoj meri verujete datim institucijama na skali od 1 do 5? u %

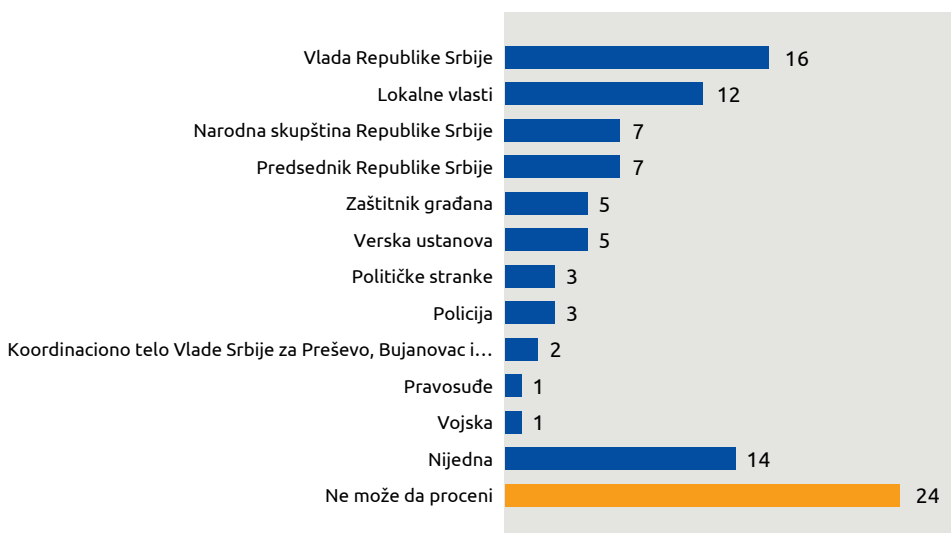
Među onima koji su rekli da natprosečno veruju verskoj ustanovi istakli su se visokoobrazovani, učenici i studenti, Albanci i anketirani iz Preševa. Da uopšte nemaju poverenja u Vladu Republike Srbije iznad proseka su navodili Albanci i Romi, iz Preševa. Među onima koji su rekli da ne veruju natprosečno su se izdvojili ispitanici sa sela albanske nacionalnosti. Srbi su visoko iznad proseka navodili da niti veruju niti ne veruju Vladi Srbije. Nezaposleni ispitanici iznad proseka navode da nemaju poverenja u predsednika Republike Srbije, a uz njih ovaj stav iznose Albanci i Romi. U Predsednika iznad proseka veruju zaposleni u javnoj administraciji, preduzetnici i Srbi. Muškarci su iznad proseka navodili da ne veruju Koordinacionom telu Vlade Srbije za Preševo, Bujanovac i Medveđu, a ovaj stav dele i Albanci i Romi. Srbi su nešto iznad proseka pokazivali poverenje prema ovoj instituciji, kao i ispitanice. U lokalnu vlast natprosečno poverenje imaju Albanci. Srbi su iznad proseka navodili da niti veruju niti ne veruju lokalnoj vlasti, dok su Romi iznad proseka isticali da uopšte ne veruju lokalnoj vlasti.

7 / Percepcija ratnih sukoba, suočavanje sa prošlošću i uloga pravosudnih institucija

Posebna oblast ovog istraživanja posvećena je i percepciji ratnih sukoba iz prošlosti kod mladih u Preševu i Bujanovcu. Uz to, ispitivali smo i šta misle o ulozi pravosudnih institucija u procesuiranju ratnih zločina.

Skoro svaki četvrti ispitanik (24%) naveo je da ne može da proceni koja bi od pomenutih institucija svojim delovanjem doprinela međunacionalnom pomirenju. Najviše navođena institucija za koju mladi veruju da bi delovanjem doprinela pomirenju je Vlada Republike Srbije koju je navelo 16%. Na drugom mestu su se našle lokalne vlasti (12%). Da nijedna institucija ne bi doprinela međunacionalnom pomirenju reklo je 14% anketiranih. Više detalja dostupno je na grafikonu ispod.

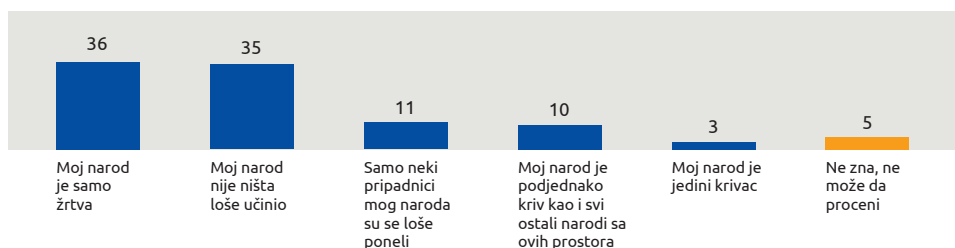
Grafikon 7.1 Prema Vašem mišljenju, koja od navedenih institucija bi svojim delovanjem u najvećoj meri doprinela međunacionalnom pomirenju? u %

Među onima koji su iznad proseka navodili da bi Vlada Republike Srbije mogla doprineti međunacionalnom pomirenju istakle su se ispitanice, anketirani iz Preševa i visoko iznad proseka oni sa završenom školom za radnička zanimanja.

Mladi iz Preševa i Bujanovca su pitani i šta misle o poslednjim ratnim sukobima na tom prostoru kao i ulozi svog naroda. Većina ispitanika (36%) rekla je da je narod kome pripadaju žrtva, a 35% da narod kome pripadaju nije ništa loše učinio. Skoro svaki deveti ispitanik (11%) navodi da su se samo neki pripadnici njegovog naroda loše poneli, a svaki deseti (10%) smatra da je narod kome pripada podjednako kriv kao i svi ostali narodi sa ovih prostora.

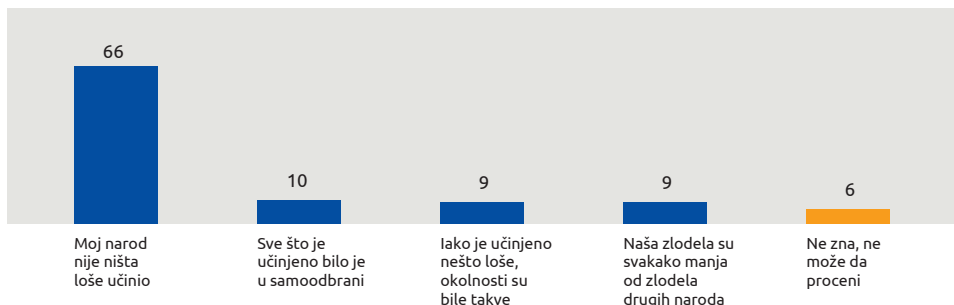
Grafikon 7.2 Kada razmišljate o poslednjim ratnim sukobima na prostoru Kosova, Bujanovca, Preševa i Medveđe, šta biste rekli o svom narodu, narodu kojem Vi pripadate? u %

Albanci i ispitanici sa srednjim stepenom obrazovanja iznad proseka su navodili da je njihov narod samo žrtva, kao i da nije ništa loše učinio. Srbi su natprosečno davali odgovor da je njihov narod podjednako kriv kao i svi ostali narodi sa ovih prostora.

Percepcija mladih prema ulozi svog naroda u ratnim zločinima bila je predmet posebnog pitanja. Tako je, dve trećine ispitanika (66%) navelo da narod kome pripadaju nije ništa loše učinio. Svaki deseti je rekao da je sve što je učinjeno bilo u samoodbrani. Po 9% navelo je da iako je učinjeno nešto loše, okolnosti su bile takve i da su zlodela njihovog naroda manja od zlodela drugih naroda.

Grafikon 7.3 U javnosti postoje stavovi da su pripadnici vašeg naroda vršili ratne zločine. Kakvo je Vaše mišljenje o tome? u %

Među ispitanicima koji su odgovorili da njihov narod nije ništa loše učinio, natprosečno su se izdvojili oni sa sela, albanske nacionalne pripadnosti, a koji žive u Preševu. Da je sve što je učinjeno bilo u samoodbrani navodili su iznadprosečno anketirani iz grada, Srbi i Romi.

Zbirno, čak 61 % mladih iz Preševa i Bujanovca smatra da je veoma važno i više važno nego nevažno rešiti zločine iz prošlosti zarad izgradnje bolje budućnosti. Da je ovo više nevažno nego što je važno reklo je 13% anketiranih, a 5% smatra da je rešavanje zločina iz prošlosti potpuno nevažno. Oko petine mladih (21%) nije znalo da proceni u kojoj meri je važno rešiti zločine iz prošlosti zarad bolje budućnosti.

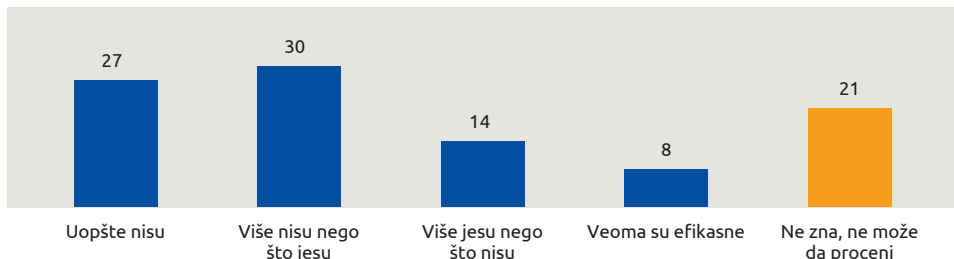
Grafikon 7.4 U kojoj meri smatrate da je važno rešavanje zločina iz prošlosti radi izgradnje bolje budućnosti? u %

Ispitanici sa sela i Albanci iznad proseka smatraju da je veoma važno rešiti zločine iz prošlosti zarad izgradnje bolje budućnosti. Srbi su natprosečno davali odgovor da je ovo više važno nego nevažno.

Više od polovine mladih iz Preševa i Bujanovca ne veruje u efikasnost pravosudnih institucija u Srbiji u procesuiranju ratnih zločina. Od toga 27% mladih smatra da pravosudne institucije uopšte nisu efikasne, a 30% da više nisu nego što jesu. Zbirno, nešto više od petine (22%) smatra da su ove institucije više efikasne nego što nisu i da su veoma efikasne u procesuiranju ratnih zločina. Gotovo svaki peti (21%) anketirani navodi da ne zna kakva je njihova efikasnost.

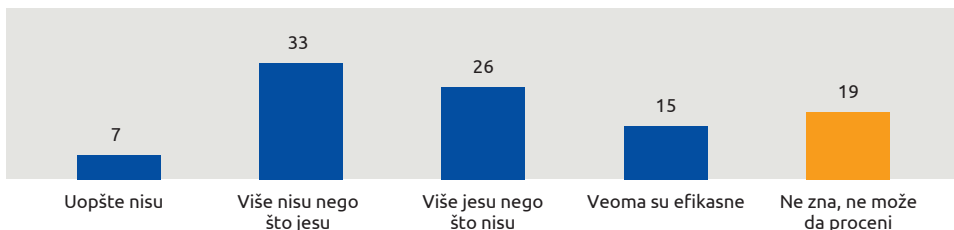
Grafikon 7.5 *Da li verujete da su pravosudne institucije u Srbiji efikasne u procesuiranju ratnih zločina? u %*

Da uopšte nisu efikasne natprosečno su navodili Albanci i Romi, a Albanci su se iznad proseka izdvojili i u odgovoru da pravosudne institucije više nisu nego što jesu efikasne u procesuiranju ratnih zločina. Srbi su natprosečno navodili da veruju u efikasnost ovih institucija.

Stavovi mladih prema efikasnosti međunarodnih pravosudnih institucija u procesuiranju ratnih zločina su podeljeni. Naime, skoro jednak procenat ispitanika veruje i ne veruje u njihovu efikasnost. Od toga, zbirno gledano, 40% mladih smatra da one uopšte nisu i više nisu nego što jesu efikasne u procesuiranju ratnih zločina. Ukupno 41% anketiranih navelo je da su međunarodne pravosudne institucije veoma efikasne i više jesu nego nisu efikasne u procesuiranju ratnih zločina.

Grafikon 7.6 *Da li verujete da su međunarodne pravosudne institucije (poput mehanizma suda u Hagu) efikasne u procesuiranju ratnih zločina? u %*

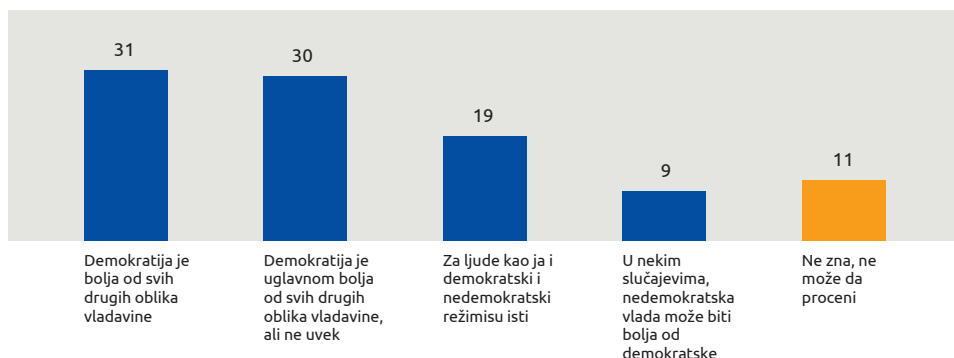

Da međunarodne pravosudne institucije nisu efikasne u procesuiranju ratnih zločina navodili su iznad proseka Albanci, muškarci, srednjeg nivoa obrazovanja iz Bujanovca. Žene, visokoobrazovani, učenici/studenti, srpske nacionalnosti istakli su se u stavu da veruju da su međunarodne pravosudne institucije efikasne u procesuiranju ratnih zločina.

Odnos mladih prema demokratiji nije jednoobrazan, pa je tako značajan procenat anketiranih pokazao ambivalentan stav prema demokratiji.

Za oko trećinu ispitanika (31%) demokratija je bolja od svih drugih oblika vladavine, dok 30% smatra da je demokratija uglavnom bolja od svih drugih oblika vladavine, ali ne uvek. Oko petine mladih (19%) reklo je da su im demokratski i nedemokratski režimi isti, a skoro svaki jedanaesti (9%) naveo je da u nekim slučajevima nedemokratska vlada može biti bolja od demokratske. Onih koji se nisu opredelili po ovom pitanju ima 11%.

Grafikon 7.7 Kada je reč o demokratiji, koje je od ovih mišljenja za vas najprihvatljivije? u %

Da je demokratija bolja od svih drugih oblika vladavine iznadprosečno navodili su visokoobrazovani, učenici/studenti, žene, kao i anketirani iz Preševa. Mladi iz školi za radnička zanimanja navode natprosečno da je u nekim slučajevima nedemokratska vlada bolja od demokratske.